

De Toorts

Winter

IVN Zuid-Kennemerland

**Nummer 123
Oktober 2024**

OVER DE TOORTS EN IVN ZUID-KENNEMERLAND

De Toorts is het blad van IVN Zuid-Kennemerland. Leden en donateurs ontvangen drie keer per jaar De Toorts. Leden ontvangen daarnaast het kwartaalblad 'Mens en Natuur' van IVN Nederland.

IVN, Instituut voor Natuureducatie en Duurzaamheid, is een vereniging van vrijwilligers die wil bijdragen aan een duurzame samenleving door mensen te betrekken bij natuur, milieu en landschap. Zo'n 20.000 ervaren vrijwilligers zetten zich actief in met educatie en voorlichtingsactiviteiten. Verspreid over Nederland heeft het IVN ruim 170 afdelingen.

Lid of donateur

IVN-leden zijn per definitie actief binnen de afdeling. Zij hoeven geen natuurgids te zijn, er zijn voldoende andere activiteiten waarbij mensen nodig zijn.

Mensen die het werk van het IVN een warm hart toedragen maar niet actief willen zijn, kunnen de afdeling financieel steunen. Er kunnen niet genoeg donateurs zijn! Mede door hun steun kunnen wij een groot publiek betrekken bij onze gratis educatieve activiteiten. De jaarbijdrage is voor leden minimaal €24 en voor donateurs minimaal €15.

Bestuur

Femke de Vries (voorzitter): ivnzk.bestuur@gmail.com
Wim Swinkels (ad interim secretaris) ivnzk.secretariaat@gmail.com
Peter Blondel (ad interim penningmeester, ledenadministratie):
ivnzk.penningmeester@gmail.com
Juno Rouwenhorst (algemeen bestuurslid)

Bank: NL89TRIO 0198308728 (Triodos bank) t.n.v. IVN Zuid-Kennemerland te Haarlem

Werkgroepen

Amfibieën, Vissen en Reptielen John de Jonge en Elly Stolwijk, arv.ivnzk@gmail.com
Cursussen Arend Reinink, areinink1@gmail.com
Duurzame Leefomgeving en wijkvergroening
Wim Swinkels (waarnemend), ivnzk.duurzaam@gmail.com
Excursies (op aanvraag) Harry Lips (waarnemend), ivnzk.excursies@gmail.com
Excursieplanner Gerard van Dijk, ivnzk.excursieplanning@gmail.com
Haarlemmermeer Anneke Wegman, ivnhaarlemmermeer@gmail.com
Kennemer Vogeldag Berna van Baarsen, bernavanbaarsen@gmail.com 06 24624622
Kinderen Ellen Koomen, ivnzk.kinderen@gmail.com
Ledenadministratie ivnzk leden@gmail.com
Mediacontacten Ronald Cassee, ivnzk.publiciteit@gmail.com
Natuurkoffer Ans Boogers, ivnzk.natuurkoffer@gmail.com
Natuurwerkgroep Marc van Schie, 023.5351239, marcmargriet@hetnet.nl
Stinsenplantendag Peter Blondel, 06 83843344
De Toorts Femke van den Berg, ivnzk.toorts@gmail.com
De Toortsdistributie Hennie Terpstra, 06 41388789, terpstra.hennie@gmail.com
Vleermuizen Marja van Diemen, ivnzk.vleermuis@gmail.com
Webbeheer Jan-Willem Doornenbal, Ok Overbeek, ivnzk.webbeheer@gmail.com

Contactpersonen

Landelijke IVN klachtenregeling Jan Saveur en Petra Bürmann, m.saveur@planet.nl

In dit nummer

Redactioneel	3
Bijzondere gast in de sneeuw	3
Dialogdag "Soort zoekt soort"	3
Van het bestuur	4
Een bijzondere ontmoeting	4
Vlinderrijke Duintuin	4
Straatje Om	5
Winter	6
Een egel in winterslaap	7
Ondertussen bij de NGO	8
Bomen in de winter	9
Paddenpoelen in de winter	10
Mijn favoriete plek	11
Natuurmarathon Spaarnwoude	12
Winterslapers in ZK	13
Overwinteren in nestkastje	14
Uitgelicht: IVN-excursies ZK	15

Colofon

De Toorts nummer 123, oktober 2024, thema 'Winter'.

Gastbijdragen van: Ronald Cassee, Marisca van der Eem, Arno Groenendijk, Arend Reinink en Anneke Wegman.

Redactie: Femke van den Berg, Jany van Dijk, Loes van der Heijden, Sabina Larsen en Margo Slot. De redactie heeft het recht om bijdragen te redigeren of te weigeren.

Foto cover: Zwaan in Amsterdamse Waterleidingduinen, *Hans Smits*

Druk: Editoo Arnhem (editoo.nl); op papier 'Helo', met FSC-keurmerk. De volgende Toorts verschijnt in februari 2025 met thema 'Bodem'.

Kopij graag uiterlijk half januari 2025 digitaal aanleveren via ivnzk.toorts@gmail.com

REDACTIONEEL

De redactie heeft afgelopen juni een vergadering gehad over de inhoud van deze Toorts. Het thema 'Winter' lijkt dan zo ver weg. Inmiddels is de herfst aangebroken en gaan we de donkere maanden tegemoet. Ideaal om De Toorts door te bladeren en lezenswaardige artikelen te bekijken. Er zijn veel foto's ingestuurd door enthousiaste fotografen. Winterse taferelen nodigen enorm uit om de camera erbij te pakken. Het zou leuk zijn als dat deze winter weer kan.

We zijn blij met de spontane inzendingen van IVN'ers. Zo stuurde Ronald Cassee een mooi verhaal over een dwaalgast. Meins van der Wal stuitte tijdens haar wekelijkse wandeling op een mooie familie waarover ze ons berichtte. Bij de Natuurgidsen Opleiding zijn de cursisten druk bezig met afstudeeropdrachten. Een groepje licht in deze Toorts een tipje van de sluier op. In het voorjaar doen zij uitgebreider verslag.

De Toorts heeft komend voorjaar als thema "Bodem". Dat is een actueel thema. Voor de tiende keer hebben Bodemdierendagen plaatsgevonden van 20 september tot en met 7 oktober. Dit evenement wordt georganiseerd door het Nederlands Instituut voor Ecologie (NIOO-KNAW) samen met Wageningen University & Research. Op 13 oktober heeft IVN Haarlemmermeer een heuse bodemdierensafari gehouden. En 5 december is wereldwijd Wereldbodemdag, georganiseerd door de Voedsel- en Landbouw organisatie van de Verenigde Naties (FAO). Een gezonde bodem vol leven is onmisbaar. Vind je dit een leuk onderwerp en weet je hier iets over te vertellen? Laat het ons weten!

*Namens de redactie,
Femke van den Berg*

IJshaar of ijsbaard. Zeldzaam natuurverschijnsel dat groeide uit zwammen in de tuin van Hennie Terpstra.

WINTER 2021: BIJZONDERE GAST IN DE SNEEUW

Als het binnen je sociale kring bekend is dat je actief bent voor IVN Zuid-Kennemerland, word je nog wel eens gezien als een soort alwetende wanneer het vragen over de natuur betreft.

Zo heb ik nog niet zo lang geleden een echt zomerfilmpje uit het zuiden van Hongarije gekregen van iets wat leek op een soort roofinsect (type spinnendoeder) dat zeer snel rond een holletje bewoog en daarbij een zeer luid knorrend geluid maakte. Opsturen naar waarneming.nl leverde helemaal niets op, maar nader onderzoek door bevriende ecooloog en insectenkenner Ben Kruijsen leerde mij dat het een niet in Nederland voorkomende wesp van het genus *Tachysphex* was. Nice to know.....

Nu terug naar de winter van 2021. Op 8 februari kwam er bij mij een WhatsAppberichtje binnen met een fotootje van een vogel in een sneeuwbuï op een muurtje aan de IJmuiderslag. De vraag die natuurlijk daarbij hoorde was of ik wist wat deze bijzonder uitzijende vogel was. Mijn eerste gedachte was die van een klapekster maar dan met sterk afwijkende kleuren. Een speurtocht in een tweetal in mijn bezit zijnde veldgidsen leverde niets op. Dan maar contact opnemen met één van mijn maatjes van de Vogelwerkgroep. Ook die kwam op dat moment niet verder dan een klapekster, maar dan een afwijkende soort of een speling der natuur.

Eind van dat jaar verscheen het prachtige Handboek Europese Vogels van Niels van Duivendijk en Marc Guyt in twee delen, waarvan de eerste druk binnen een paar weken was uitverkocht. Gelukkig kon ik al snel de tweede druk bemachtigen en ging toch nog eens op zoek naar de mysterieuze klapekster. Bingo! Op pagina 649 van deel 1 staat een uitgebreide beschrijving van de Siberische noordelijke klapekster, *Lanius borealis* variant *sibericus*. Een dwaalgast uit Siberië aan de kust in IJmuiden. Het boek geeft overigens ook aan dat de soort een potentiële dwaalgast uit Noord-Amerika kan zijn. Op zijn gemak in de sneeuw, posierend voor het mobieltje van één van de bewoners. Een leuk winterpuzzeltje!

Tekst: Ronald Cassee

Foto: Marjolein Smit

DIALOOGDAG 2024 "SOORT ZOEKT SOORT"

Op 20 september kwamen vrijwilligers, terreinbeherende organisaties, vertegenwoordigers van de provincie Noord-Holland en vrijwilligers bijeen om met elkaar in gesprek te gaan. Onze voorzitter Femke de Vries was hierbij aanwezig. De zaal zat vol met mensen die zich inzetten voor de natuur door natuurgebieden te onderhouden, flora en fauna te tellen en te gidsen.

Aan de dialoogtafels gingen de gesprekken over soortenmanagement-plannen, soortenonderzoek, recreatie

en natuur en een meerjarenbeleidsplan. De vernieuwde website www.vrijwilliggroen.nl werd gepresenteerd. Dit is een platform voor mensen die zich inzetten of willen inzetten voor de Noord-Hollandse natuur en meer willen leren. Hier kun je terecht voor een provinciaal aanbod van groene vacatures, cursussen, e-learnings en inspiratie. Na afloop ging de groep de natuur in.

Femke de Vries vindt deze dag een mooie bevestiging van nut en noodzaak van vrijwilligers.

VAN HET BESTUUR

Wat vliegt de tijd! Het is bijna winter en ik ben alweer ruim een half jaar voorzitter. Dat is best een beetje wennen, want hoe vul je zo'n functie nou in? Ik ben een heel ander mens dan mijn voorgangers.

Wat mij het meeste opviel in de tijd dat ik als aspirant bestuurslid meeliep, is dat er veel wensen, behoeftes en ambities onder de leden en in de werkgroepen leven, maar dat zij soms niet zo goed een weg vinden om deze ook in praktijk te brengen. Er is geld, materiaal, ondersteuning, extra menskracht of iets anders nodig.

Ik zie het als mijn voornaamste taak om deze ontwikkelingen verder te brengen. En dat kan alleen samen! In mei (bege)leidde ik voor het eerst het coördinatorenoverleg. We hebben toen met elkaar wensen en ambities uitgesproken die in vijf thema's zijn samengevat: excursies (aanbod, ontwikkeling), leden (werving, activering, verbinding), samenwerkingen, veiligheid en communicatie/promotie.

Deze thema's stonden centraal bij het daaropvolgende overleg dat we in september hadden. Nu was de vraag: Wat gaan we hier nu mee doen? En wie gaat dat doen? We zijn met elkaar tot een aantal concrete acties gekomen waar jullie de komende tijd misschien wel iets van gaan merken! Heb jij ideeën om bij te dragen aan een van deze thema's? Laat het mij weten!

Ook lopende zaken pak ik op. Zo tekenden Margot de Haas, bestuurder van de stichting Bezoekerscentrum De Kennemerduinen, en ik de verlenging van het samenwerkingsconvenant, waarmee de wederzijdse waardering voor de goede onderlinge verhoudingen wordt onderstreept.

*Groeten, Femke de Vries
ivnzk.bestuur@gmail.com
06-18698977*

EEN BIJZONDERE ONTMOETING

Zoals iedere week gaan we met een aantal vriendinnen wandelen in de Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD). In de AWD is het toegestaan te struinen, daarom blijven we niet altijd op de uitgezette wandelpaden. Wekelijks zien we wel damherten, maar nu kwam er uit het hoge gras een vos met twee kleintjes tevoorschijn. Moeder vos was duidelijk waakzaam. Ze hield ons echt in de gaten. Wij bleven stilstaan en maakten geen geluid, waardoor we voor haar blijkbaar niet bedreigend waren. Ook zij maakte geen agressieve indruk. Na een paar minuten liep ze met haar kleintjes rustig door. Wat zijn het toch een prachtige dieren met die opvallend mooie staarten. Voor ons echt een unieke belevenis!

Het lukte een van ons een paar foto's te maken. Die sturen we jullie graag door voor De Toorts.

*Tekst: Meins van der Wal
Foto's: Corry Bosklopper*

VLINDERRIJKE DUINTUIN

'Kijk, een Icarusblauwtje!' Enthousiast wijzend staan Anja, Nicole, Henk en ik in de buurt van het kleine, blauwe vlindertje. Hij fladdert heen en weer tussen de gele bloemen van heideblaadjes terwijl wij, cursisten van de Natuurgidsenopleiding, proberen een foto te maken. We zijn bezig met vlinders tellen op de Duintuin van PWN die in 2023 is aangelegd.

Icarusblauwtje. Foto: Lydia Stilma

De heidelibellen vliegen ons om de oren en we spotten een kleine vuurvlieder bij de bloeiende watermunt. Er zijn al best wat vlinders te zien op deze zonnige dag in september. En ons doel is dat dit er nog veel meer gaan worden! Als afstudeeropdracht voor de NGO hadden we het idee om een duin-vlindertuin te beginnen. Al vlug komt de voorbeeld-Duintuin van PWN in beeld. Na gesprekken met PWN-boswachter Joeri Uilenreef krijgen we groen licht om samen te werken.

Eerst inventariseren we de planten op de Duintuin om vervolgens advies uit te brengen hoe de Duintuin nog aantrekkelijker voor dagvlinders uit het duingebied te maken. Ter inspiratie bezoeken we verschillende vlinder- en heemtuinen zoals de vlindertuin bij de Abdij van Egmond en 'De Hoep' in Castricum. Hier worden we rondgeleid door beheerders en vrijwilligers die hun kennis graag met ons delen.

Hoogtepunt van ons onderzoek was het bezoek van ecooloog en vlinder-expert Joop Mourik aan de Duintuin. Hij heeft ons enorm geholpen met het geven van aanwijzingen hoe we de tuin kunnen verbeteren en advies over welke waarden nectarplanten hier niet mogen ontbreken. Nu de planten uitgebloeid zijn, gaat het beheerteam van PWN de benodigde tuinaanpassingen doorvoeren. In het voorjaar -als de tuin klaar is voor bezoekers- gaan we beginnen met verschillende educatieve activiteiten. Hierover volgt meer informatie in De Toorts van komend voorjaar.

Tekst: Lydia Stilma, namens Anja Buursema, Henk Boersbroek en Nicole Schuit

ik hou van het westen
want daar is de zee
met haar rollers en brekers
dwarsstroom en brenggolf
haalgolf en drijfstroom
giertij en wintervloed
en haar krullen van schuim

Ik loop vandaag mijn rondje op het strand, hoor het ruisen van de zee, voel de wind in mijn haar en zie voor mijn voeten schuimvlokken opvliegen door de wind.

Het strand in de zomer mijd ik, maar als de dagjesmensen verdwijnen kom ik tevoorschijn. Hoe leger het strand, hoe woester de zee, hoe gelukkiger ik ben. Leegte, ruimte, wolken die voluit rondhangen in hun eigen tinten grijs. Er ontstaan streppatronen in het water dat al bijna op het strand ligt.

Meeuwen scheren laag over. Een nog jonge meeuw heeft iets te eten gevonden in zee en piept van genoegen. Soortgenoten worden erdoor aangelokt en willen dat ook wel. Snel vliegt hij met zijn buit op, achtervolgd door de anderen. Maar één meeuw blijft staan alsof hij voor mij aan het poseren is. Draait zijn kop mee als ik langs loop en ja, dan moet ik hem wel op de foto zetten.

Poserende meeuw.

Golfbrekers.

In het zachte zand lopen sporen van een hond en mensenafdrukken door een. Ik zie niet veel schelpen die mij uitnodigen ze op te rapen, niet één eigenlijk. Wat ik thuis heb is mooier.

Ik loop te rillen in mijn te dunne jas, maar loop ook te genieten van de zee die onvermoeibaar blijft aanrollen. Als de zon tevoorschijn komt krijgen de golven licht op hun kop, zo mooi. Wat ik ook zo mooi vind is de kleuren te ontdekken in het schuim dat op het strand ligt. Niet in het al bruine schuim, maar in het verse witte. Je moet wel van dichtbij kijken en de eerste keer ontdekte ik het pas in een foto die ik vergrootte.

Nu ik het weet zie ik het ook met mijn blote oog, wel even door de knieën, maar dan word je ook wel verrast.

wit zeepbellenschuim
beweegt zachtjes in de wind
vlokjes vliegen op

Ik loop langs het hogere gedeelte terug met de wind in de rug en ontdek allerlei verloren veren, soms al bijna geheel bedekt met zand. Er ligt ook mensentroep, niet verloren maar gewoon achtergelaten en het zand maakt geen onderscheid, daar kan ook een nieuw duintje achter ontstaan.

Ik loop inmiddels echt te rillen. Het wordt tijd voor mijn winterjas en een warme kop koffie.

als de zee zacht
je voeten streelt
en zelfs de vogels
hun snavel houden
dan barst ik bijna
van geluk

Tekst en foto's: Marisca van der Eem

Fascinerend schuim.

WINTER

De winter is één van de vier seizoenen. De één kijkt uit naar dit seizoen, hopend op sneeuw en ijs. De ander gruwelt van kou en wil het liefst een winterslaap houden om in de lente te ontwaken. Waarom zijn er seizoenen en wat is de trend wat winterweer in Nederland betreft?

Seizoenen

In ongeveer een jaar tijd draait de aarde rond de zon. Doordat de aarde een beetje gekanteld staat, verandert de hoeveelheid zonlicht tijdens die draaiing. Hierdoor ontstaan seizoenen. De stand van de aarde ten opzichte van de zon bepaalt de startdatum van het astronomische seizoen. Nederland bevindt zich op het noordelijk halfrond en als deze gekanteld staat richting de zon, is het zomer.

Astronomische winter

De astronomische winter in Nederland begint dit jaar op 21 december. Dit is de kortste dag: de zon komt laat op en gaat vroeg onder. De zon heeft dan de meest zuidelijke positie, loodrecht boven de Steenbokskeerkring. Vanaf dan worden de dagen weer langer. De start van de winter is niet altijd op deze datum. Een jaar duurt niet precies 365 dagen maar ongeveer zes uur langer. Om niet uit de pas te lopen wordt om de vier jaar een extra dag aan de maand februari toegevoegd. Een schrikkeljaar dus. Als dit niet zou worden gedaan, is de startdatum van een seizoen na honderd jaar al vijfentwintig dagen verschoven.

Gekantelde aarde.

Schaatsen in de wijk.

Meteorologische winter

Het meteorologische seizoen start altijd op de eerste dag van de maand. De winter start op 1 december, drie weken eerder dan de astronomische winter. In 1780 werd besloten door de Societas Meteorologica Palatina, één van de eerste internationale weerorganisaties, om drie opeenvolgende kalendermaanden als één seizoen te beschouwen.

Door deze afspraken kunnen weerkundigen makkelijker statistieken bijhouden en vergelijkingen maken. De drie koudste maanden - december, januari en februari - vallen in de winter.

Winterweer

Nederland kent een gematigd zeeklimaat met relatief milde winters. Het KNMI berekent om de tien jaar langjarige gemiddelden, de 'normalen'. De periode 1991-2020 is het meest recente tijdvak waarmee het weer vergeleken wordt.

De winter van 2023-2024 was relatief zacht, met veel neerslag en weinig uren zon. Bij een ijsdag blijft de temperatuur onder nul gedurende een et-

maal. De jaargemiddelde temperatuur in De Bilt is in de afgelopen dertig jaar met gemiddeld 0,4 graden per tien jaar gestegen. De winter warmt nog iets sneller op: 0,5 graden per 10 jaar. De opwarming is echter niet voor alle winterdagen gelijk. Voor de koudste dag van het jaar is de trend 1,1 graden stijging per tien jaar.

De kans op schaatspret is minder groot. Maar als er sneeuw en ijs is, wordt daar volop van genoten. Ga dan lekker de natuur in, misschien komt het steeds minder voor.

Tekst en foto's: Femke van den Berg

Sneeuwpret in de tuin.

	Gemiddelde temperatuur	Hoeveelheid neerslag som	Uren zonneschijn	Ijsdagen
Winter 1991-2020	3,9 °C	217,7 mm	211,7 uur	7
Winter '23-'24	6,3 °C	347,2 mm	146,3 uur	0

Bron: KNMI

Winterzon.

EEN EGEL IN WINTERSLAAP

Wie heeft dat niet iemand ooit horen zeggen: “Een winterslaap, dat zou toch eens lekker zijn!” Een egel houdt ook een winterslaap. Wat gaat er allemaal aan vooraf, voordat het stekelige beestje in winterslaap gaat?

Winterslaap

De egel maakt eerst een nest ofwel leger van bladeren, planten, gras en mos, het liefst onder dicht struikgewas. Een houten schot tegen een muur kan ook een lekker plekje voor hem zijn. Om de winterslaap door te komen, bouwt de egel in de herfst genoeg vetreserves op. Hij legt geen voedselvoorraad aan. Als hij zijn buikje volgegeten heeft en de winter zijn intrede doet, gaat hij slapen van ongeveer november/december tot april/mei. Tijdens de winterslaap wordt hij af en toe wakker om op zoek te gaan naar wat te eten, om vervolgens weer verder te slapen.

Voedsel

Tegen de avond gaat hij op zoek naar voedsel, geheel geruisloos doet hij dat niet, je hoort veel geritsel en knorachtig geluid en tijdens het eten kan hij ook flink smakken. Het is een insecteneter: kevers, rupsen, wormen en ook (naakt)slakken staan onder andere op zijn menu. De egel kan per nacht wel veertig slakken opeten. Een natuurlijke manier om slakken te bestrijden is er niet. Gebruik daarom geen slak-kengif of insectenverdelger, hiermee worden egels vergiftigd. Een ei of een kikker lust hij ook op zijn tijd.

De egel houdt ook van kattenvoer. Zet 's avonds een bakje kattenvoer neer met een beetje water. Geen melk, want daar krijgt hij diarree van. Dek het kattenvoer af met dakpannen zodat katten er niet van kunnen snoepen.

Tuin aanpassen

Het gaat niet heel goed met de egel, doordat hij steeds minder ruimte heeft om te leven, vergiftigd of overreden wordt. Wij kunnen een handje helpen door de tuin een beetje rommelig te laten. Ze houden van lekker struinen tussen de bladeren en struiken. Schuttingen met de buurten vormen een probleem, doordat de egel er niet door kan. Hij zal een andere weg nemen en waarschijnlijk over straat gaan, waar

Kattenbrokjes onder een dakpan. Foto: Mariëlle Gerritsen

Lekker in de paardenstal.
Foto: Sabina Larsen

Luxe verblijf tijdens de winter.
Foto: Mariëlle Gerritsen

hij meer kans loopt om overreden te worden. Maak daarom een opening in de schutting, zo'n 13x13 centimeter is al groot genoeg, om een weg naar de volgende tuin te maken. Een 'open' heg van struiken is helemaal ideaal.

Een egel kan ook zwemmen, maar een hoge kant opkomen van een vijver kan lastig zijn en is er kans dat hij verdrinkt. Door een trapje of gaas tegen de wand te plaatsen kan hij makkelijker uit de vijver klauteren. Vogelnetten om het fruit te beschermen kunnen gevaarlijk zijn voor de egel. Zorg ervoor dat deze goed strak bevestigd is, zodat hij er niet in verstrikt raakt.

Egelhuis

Om de egel goed de winter door te laten komen kun je een egelhuis in de tuin zetten. Je kunt deze kopen, maar het is makkelijk zelf te maken. Op Internet zijn verschillende bouwtekeningen te vinden. Til in de winter het dakje niet op om te kijken of er een egeltje in huist, zo wordt hij verstoord en verjaagd.

Mocht je een egel in de tuin hebben, geniet van dit leuke en grappige stekelige beestje!

Tekst: Sabina Larsen

ONDERTUSSEN BIJ DE NATUURGIDSEN OPLEIDING

Op 29 en 30 juni vond het studieweekend van de NGO plaats op het prachtige eiland Texel. Op de veerboot naar Texel kwamen medecursisten elkaar tegen, wat direct voor een leuke sfeer zorgde. De reis voelde als een vakantie op zich. De rust en ruimte van Texel, in combinatie met het schitterende weer, maakten de ervaring compleet.

Schitterend

Zaterdag begon stralend en dat bleef het de hele dag. Per fiets bezochten we indrukwekkende natuurgebieden zoals de Prins Hendrik Zanddijk, Oudeschild en het prachtige natuurgebied de Slufter. Het uitzicht in de Sluf-

ter was adembenemend: de heldere blauwe lucht, het witte zand, het groene landschap en het water vormden een schitterend geheel. Het wandelen met lokale IVN-gidsen door dit gebied was een van de hoogtepunten van het weekend. We liepen langs kreekjes, zagen bijzondere plantensoorten en ontdekten zelfs zwaluwnesten in de duinen.

's Avonds dineerden we gezamenlijk en bespraken we onze eindopdracht. Later op de avond gaf Arend een leerzame presentatie over gidsstijlen en de valkuilen die daarbij komen kijken. Na een volle, mooie dag kroop iedereen tevreden onder de dekens.

Bijzondere plekken

Zondag begon wederom zonnig en we fietsten naar bijzondere plekken zoals de Petten, Mokbaai, de Horsmeertjes en de duinvalleien. Elk gebied had zijn eigen charme en het prachtige weer maakte de ervaring compleet. Na de lunch evalueerden we het programma, waarna ieder op eigen gelegenheid naar huis ging.

Dit studieweekend op Texel was een prachtige combinatie van natuur, ontspanning en kennisdeling. Een onvergetelijk studieweekend.

Tekst en foto's: Arno Groenendijk

BOMEN IN DE WINTER

Medio maart is het in het Amsterdamse Bos een drukte van belang. De Japanse sierkers in het Bloesempark bloeit ongeveer twee tot drie weken aan het eind van de winterperiode. De Japanse sierkers wordt gerekend tot de winterbloeiers. Dit in tegenstelling tot vele andere boomsoorten die juist in het voorjaar of in de zomer bloeien.

Wanneer groeien bomen?

Bomen groeien het hele jaar door. In het voorjaar groeit de boom te zien aan de lichtgekleurde jaarringen op de doorsnee van de stam. Deze zogenoemde voorjaarsringen zijn dikker dan de donkergekleurde winterringen van de boom. In de winter verliest de boom zijn bladeren en groeit hij minder hard waardoor de winterringen dun zijn.

Jaarringen. Foto: Loes van der Heijden

Hoe groeien bomen?

Bomen groeien door koolstofdioxide en water met behulp van zonlicht om te zetten in voedzame suikers en zuurstof. Dit gebeurt voornamelijk in de groene bladeren. Dit proces wordt fotosynthese genoemd. Hoe meer bladeren, hoe meer zuurstof een boom produceert. Fotosynthese vindt plaats in bladgroenkorrels die zich in alle groene structuren van de boom bevinden, voornamelijk in de bladeren.

In de winter groeien bomen ook omdat bladgroenkorrels zich ook in de houtachtige weefsels van een boom bevinden. Er kan dus ook fotosynthese plaatsvinden in de stam en de takken van de boom. De groei is langzamer omdat in de winter minder zonlicht is en er minder bladgroenkorrels zijn. Doordat er minder zonlicht is, krijgt de boom minder voedingsstoffen en compenseert dit door in de herfst de bladeren los te laten. Groenblijvende bomen zoals bijvoorbeeld de olijfbom of de laurierkers kunnen continu fotosynthese laten plaatsvinden, waardoor zij hun bladeren niet hoeven los te laten.

Bloesempark. Foto: Nathalie Maarse

Mooi contrast. Foto: Jany van Dijk

Winterse bloeier. Foto: Jany van Dijk

De boom wordt steeds dikker

Omdat de stam van een boom ieder jaar dikker wordt, moet de boomschors zich aanpassen. Het cambium, dat vlak onder de schors zit, vormt jaarlijks naar binnen toe het nieuwe hout en naar buiten de nieuwe schors. De schors groeit dus met de boom mee. Een boom groeit en wordt niet alleen dikker, maar wordt ook langer doordat er boven in de boom nieuwe scheuten ontstaan. Eenmaal een hartje met initialen in de schors van een boom gekrast, na jaren nog steeds terug terug te vinden op dezelfde hoogte!

Bloeiende bomen in de winter

Bijzondere bomen zijn de winterbloeiers, zoals bijvoorbeeld het Perzisch ijzerhout, de prunus, de winterkers of

Voorbode van lente. Foto: Jany van Dijk

de Japanse sierkers. De winterbloeiers zijn bestand tegen de lage temperaturen van de winter. Ze stoppen als het echt hard vriest met bloeien om zodra de temperatuur stijgt weer verder te gaan met de bloei. De bloesem groeit op het kale hout. Deze winterbloeierende bloesembomen gebruiken de wind voor hun bestuiving, zoals de gewone hazelaar, een sterke struik die uitgroeit tot een kleine meerstammige boom. Het verstuiwen van de katjes van deze boom, luidt de start van het hooikoortsseizoen in.

Door verschillende bloeiperiodes zijn er het hele jaar door bloeiende bomen te ontdekken.

Tekst: Loes van der Heijden

PADDENPOELEN IN DE WINTER

In de duinen bij de IJmuiderslag zijn veel bomkraters waarin zich poelen hebben gevormd met amfibieën, waaronder de rugstreeppad. John de Jonge is al meer dan 35 jaar regelmatig in dit gebied te vinden. Vooral voor de amfibieën zet hij zich al jaren in, onder meer in de IVN werkgroep Amfibieën, Reptielen en Vissen (ARV). Tijd voor een kijkje in dit prachtige gebied!

Nadat het drinkwater niet meer uit deze duinen werd gehaald, steeg het grondwaterpeil tot een natuurlijk duinniveau. Gemeente Velsen, verantwoordelijk voor het onderhoud in dit Natura 2000 gebied, heeft geen preventieve maatregelen genomen om hogere waterstand op te kunnen vangen, zoals het aanleggen van wateropslagterreinen. Vorige winter stond een flink deel maandenlang onder water. Er werd een pomp geslagen om het water te lozen via het Dauwbraampad.

De pomp had geen filter, waardoor salamanders werden weggepompt. Door het hoge water werden dieren rondom de poelen uit hun winterslaap gehaald, kwamen massaal aan de oppervlakte en bevroren. Na de vorst dreven de lijkjes van onder andere bruine kikkers in het dooiende water. De gemeente heeft na protest van de werkgroep ARV bij de pomp een aanzuigfilter in een filterbak geplaatst en het overtollige water afgevoerd naar

Ondergelopen Dauwbraampad.

John maait gras langs de randen.

het Kennemermeer. Ook dit jaar, eind september, wordt er in de media melding gemaakt van het slaan van een waterpomp vanwege wateroverlast. Ditmaal met een korf en een raster om de amfibieën te beschermen. Het overtollige water wordt (opnieuw) naar het Dauwbraampad gepompt. Er vindt onderzoek plaats naar de mogelijkheid om op de langere termijn het water naar het Kennemermeer te pompen.

Een poel moet veel lichtinval hebben zodat eieren van amfibieën en andere waterdieren kunnen uitkomen door de zonnewarmte. Omdat de gemeente geen groot onderhoud pleegt, waren alle paddenpoelen overwoekerd en dichtgegroeid.

John doet veel zelf, regelmatig geholpen door de vrijwilligers van de IVN Natuurwerkgroep, gecoördineerd door Marc van Schie. "Dat is hard nodig en zwaar werk," zegt John, "Ik ben ontzettend blij met die hulp!" De opgeschoonde paddenpoelen waar de gewassen grotendeels zijn verwijderd en de randen gemaaid, zijn daar het bewijs van. "Zo hopen we de biodiversiteit terug te brengen, waardoor er weer variatie in gewassen en kruiden gaat groeien."

Als we bij de poelen aankomen, zie ik wilgenbomen. Ze worden niet verwijderd omdat de houtpantserjuffer de enige libel is die haar eieren in de bast van deze boom legt. John wijst me op de wildgroei van duindoorn, een stikstofminnende plant, die door de stikstofdepositie veel kans krijgt en de oorspronkelijke duin flora heeft verdrongen. Andere woekerende exoten zijn bruidssluier en rimpelroos. "Maar door veel te kappen en te maaien komt er een kruidlaag terug en zie je weer konijnen."

John vervolgt: "Na oktober stoppen we met het groot onderhoud zodat de poelbewoners, zoals de groene kikker en libellenlarven, er kunnen overwinteren. In de winter schonen we nog wel de randen op. Want dit gebied is te belangrijk om aan haar lot over te laten."

*Tekst: Jany van Dijk
Foto's: Ely Stolwijk*

Zulke prachtige dieren!

Mijn favoriete plek. Daar moet ik toch echt even goed over nadenken. Want er zijn zoveel mooie plekjes hier in Kennemerland. Ik noem maar even de Zwanenplas in de Amsterdamse Waterleidingduinen met zijn wilde zwanen en krooneenden in de winter; het landje van Gruyters in het voorjaar als de gruttos weer terug zijn uit Senegal en het Vogelmeer in het Nationaal Park Zuid-Kennemerland met de geoorde futen en zomertalingen in de zomer. Allemaal naast de deur. Allemaal mooi, maar je loopt er zelden als enige rond.

Mijn ideale plek in de natuur moet rust uitstralen. Het is bijna vragen naar iets wat in ons overvolle landje nauwelijks meer bestaat, want na Corona heeft Nederland zijn natuur ontdekt en worden natuurgebieden overlopen met wandelaars, joggers, fotografen, et cetera.

Niet toegankelijk voor publiek. Foto: Sabina Larsen

Cultuurhistorie. Foto: Sabina Larsen

Toch heb ik in al deze drukte nog een rustig plekje gevonden, dicht bij huis zelfs. De buitenplaats het Manpad aan de Heerenweg in Heemstede is namelijk voor het publiek alleen toegankelijk onder begeleiding. Als gids daar heb ik vrije toegang.

En daar, in het moerasbos aan de westkant van het buiten, ervaar je dan nog die zeldzame rust die ik zoek. Daar voel ik de atmosfeer die David Jacob van Lennep, een vroegere bewoner, in 1789 beschreef in zijn *Rusticato Manpadica*. Dat dit mijn favoriete plekje is komt niet alleen door de rust daar, maar ook door mijn voorliefde voor het verbinden van natuur met historie en cultuur.

Tekst: Arend Reinink

Elk seizoen is het mooi hier. Foto: Henk van Bruggen

Herfstig plaatje. Foto: Lydia Larsen

NATUURMARATHON SPAARNWOUDE 2024

De Natuurmarathon op 24 en 25 augustus begon op de zaterdagavond met een weerwaarschuwing: code geel voor hevige regen en onweer. Desondanks werden tijdens deze BioBlitz, waarbij zoveel mogelijk soorten worden gezocht binnen 24 uur, veel bijzondere soorten ontdekt.

Goudvenstertje

De presentaties over vleermuizen en nachtvlinders in een schuur van boerderij De Koningshoeve gingen zaterdagavond door. Er werd vervolgens niet gezocht naar vleermuizen, die bleven lekker binnen. Voor de nachtvlinders werd wel een beschut hoekje gemaakt en vallen opgezet. Er werd met verbazing gekeken naar de hoeveelheid nachtvlinders, ruim 200, en andere nachtvliegers die in de lichtvalen waren terechtgekomen.

Een grote variatie met de één een nog mooiere naam dan de ander. Alsof ze hun wat bruine, verborgen leven goedmaken met klinkende namen als scherpe kuifbladroller, goudvenstertje of haarbos. En voor wie het kleine niet eert: in de lichtval werd ook een eenpuntdwergmesttor gevonden. De naam is driemaal langer dan het bestje.

Goudvenstertje. Foto: Marja Koning

Big Sit

Zondag werd een perfecte dag om buiten door te brengen, droog met een zonnetje. Al vanaf 6 uur werden er op een prachtige groene opblaasstoel vele vogels geteld in een zogenoemde Big Sit. Je telt dan op één plek alles wat je voor je en boven je ziet of hoort. Naast de Big Sit was er een fietstocht naar het Noorderbos. In totaal zijn er 61 vogelsoorten geteld, met de kerkuil als hoogtepunt.

Modderkruiper

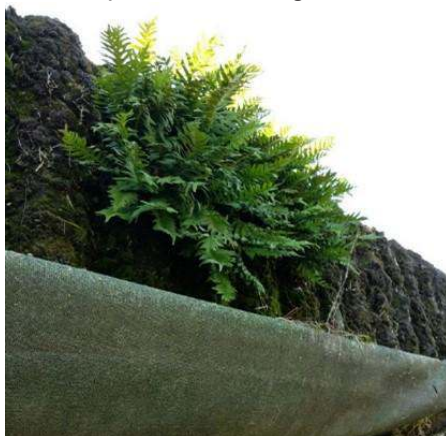
Vervolgens werd de dag gevuld met het zoeken naar waterleven in de omringende sloot. Hier werd geconcludeerd dat de rode Amerikaanse kreeft - die natuurlijk ook werd gevangen - een negatief effect heeft op de soortenrijkdom. Vooral de waterslakken hebben het zwaar, omdat deze kreeften veel onderwaterplanten eten. De onderzoekers waren blij met een toename van de modderkruiper.

Waterbeestjes inventariseren. Foto: Nico Jonker

Oeverindex

Alle planten, klein en groot, werden geteld op de route van de boerderij naar De Stompe Toren. Bij de waterkant-excursie werden planten geïnventariseerd volgens de Oeverindex. Dan wordt op basis van de samenstelling van de oevervegetatie de ecologische kwaliteit van de slootkant geïndiceerd. Hier werden bijzondere soorten gevonden, zoals lidsteng, loos blaasjeskruid, watervorkje en pijptorkruid. In totaal werd het indrukwekkende aantal van 181 plantensoorten geteld.

Eikvaren. Foto: Dick Gatsonides

Waterbeestjes vangen. Foto: Nico Jonker

BioBlitz

In de BioBlitz Spaarnwoude op Waarneming.nl is te zien dat er uiteindelijk 411 soorten zijn geregistreerd. Een resultaat dat behaald is door de gezamenlijke inspanning en het enthousiasme van alle deelnemers en begeleiders. Leden van KNNV, Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland en IVN-ZK en ook deskundigen van provincie Noord-Holland, FLORON Hollands Duin en Vrije Universiteit.

De doelen van de Natuurmarathon, waaronder samenwerking door diverse organisaties, educatie in onderzoeksmethoden, enthousiasmeren van mensen voor de natuur en leren omgaan met Obsidentify, zijn grotendeels bereikt. We hopen volgend jaar meer mensen te bereiken met deze leerzame en leuke activiteit.

Het volledige verslag van de excursies tijdens de Natuurmarathon is te vinden op de websites van IVNZK, KNNV en VWGZK. Wil je volgend jaar meewerken aan de Natuurmarathon met een soortgroep die nu niet aan de orde is geweest? Meld je dan aan via email natuurmarathonzk@gmail.com

Tekst: Anneke Wegman

De Stompe Toren. Foto: Anneke Wegman

WINTERSLAPERS IN ZUID-KENNEMERLAND

Om de winter door te komen, gaan sommige dieren in winterslaap (hybernatie). Deze diepe slaap kan een paar weken duren, maar sommige dieren blijven maanden in deze toestand. Tijdens de winterslaap vertragen de lichaamsfuncties, waardoor de lichaamstemperatuur lager wordt, soms zelfs tegen het vriespunt, zodat ze minder energie gebruiken. Ze hebben dan ook geen of weinig voedsel nodig om de winter door te komen.

Slapen of rusten

Elk dier dat een winterslaap houdt, vreet van te voren veel om extra vet aan te maken. Zodra het kouder wordt, trekt het zich terug in zijn nest of holletje en valt in slaap. De ademhaling en de hartslag vertragen. Daarna volgt een diepere slaap, waarin ook de stofwisseling vertraagt en de lichaamstemperatuur daalt. De winterslapers verplaatsen zich soms tijdens hun slaap en reguleren ook hun lichaamstemperatuur.

Niet alle dieren gaan in winterslaap, voor sommigen kan een sterke temperatuurdaling levensgevaarlijk zijn. Zij houden winterrúst. Een aantal van hen slaat een voedselvoorraadje op in het nest. Ze worden af en toe wakker om wat te eten of zich te ontlasten. Bekend is dat eekhoorns, sommige insecten maar bijvoorbeeld ook vissen in winterrust gaan.

Veilige slaapplek

Een veilige slaapplek is essentieel om de kou te trotseren. Elk dier heeft daar zijn eigen manier voor ontwikkeld. Zo overwintert de rosse woelmuis in een hol onder de grond in een nest van droog gras en bladeren. Vleermuizen overwinteren hangend, in bijvoorbeeld ijskelders of bunkers in de duinen. Hun temperatuur kan wel dalen tot rond het vriespunt.

Palingen doen het rustig aan, ze overleven de winter ingegraven in de bodem. Amfibieën, zoals padden en hazelwormen, maken een holletje onder de grond om in te slapen. Kikkers hebben een vochtige omgeving nodig, kunnen geen holletje graven en kruipen weg in een kuiltje in de modder van een sloot of vijver. Amfibieën pas-

Veilig in de bunker. Foto: Annemieke van Zuijlen

Overwinterende zweefvliegen in een nestkast. Foto: Peter Blondel

Deze Europese hoornaar overleefde winter niet. Foto: Cisca Klarenberg

sen hun temperatuur aan de omgeving aan. Is deze erg koud dan worden ze stijf en je kunt ze dan niet wakker maken.

Tuinslakken kruipen weg in wat gebladerde en sluiten de ingang van hun huisje af met een laagje slijm en aarde dat hard wordt. Naaktslakken graven een diep gat in de grond en gaan ook in winterslaap. Vlinders en andere insecten kun je vinden tussen dode takken of boomstronken of in droge hoekjes rondom het huis.

Stijgende temperatuur

Na een paar weken tot maanden, als de buitentemperatuur weer stijgt en voedsel beschikbaar komt, ontwaakt ook de winterslaper weer. Maar door de klimaatverandering worden onze winters steeds warmer en kunnen de winterslapers te vroeg wakker worden. Het lukt ze dan niet meer om in te slapen en ze gaan op zoek naar voedsel dat er nog niet is. Ze verhongeren of ze sterven door opnieuw invallende kou.

Tekst: Jany van Dijk

OVERWINTEREN IN EEN NESTKASTJE

Afgelopen zomer huisden boomhommels in één van mijn nestkastjes in de tuin. Op de dag dat de astronomische herfst begon, haalde ik het kastje van de muur. Er was al een tijdje geen activiteit meer te zien. Wat zou erin zitten?

Boomhommel

De boomhommel vliegt van half februari tot en met begin oktober, de hoofdvliegtijd is in juni/juli. De nesten worden gemaakt bovengronds in allerlei holtes: onder daken, in schuren en stallen, oude vogelnestjes of nestkastjes die in de afgelopen winter niet zijn schoongemaakt. De grootte van het nest bestaat uit 80 - 400 exemplaren. Deze hommels is niet zo groot. De mannetjes zijn 14 – 16 millimeter lang.

Nestkast

Na het verwijderen van het dakje zag ik aan de bovenkant naast rag een soort zachte deken van vier centimeter langwerpige omhulsels. Onderin het nestkastje lagen een paar dode hommeltjes. Na wat beter kijken, bleken ook nog kleine breekbare eitjes op de bodem te liggen.

Tijdens deze overpeinzingen kwam er leven in de brouwerij. Een klein geel puntje friemelde uit een van de omhulsels. Het was een rupsje! Wat een verrassing. Dit was niet de enige rups. Nog drie rupsjes waren door het zonlicht wakker geschud. Snel een foto gemaakt en door de app Obsidentify laten analyseren. Voor 99% was het de rups van een wilgenstippelmot.

Wilgenstippelmot

Deze mot is een nachtvlinder en is een algemeen voorkomende soort. De stippelmot wordt ook wel spinselmot genoemd. Het geheel inpakken van bomen met rag door rupsen ziet er spookachtig uit. Gelukkig is het niet schadelijk voor de bomen en struiken.

Normaal gesproken zet de stippelmot eind augustus eitjes op takken af, afgedekt met een beschermende laag. Deze eitjes komen voor de herfst uit, maar de rupsen blijven tot het volgende voorjaar bij elkaar onder de beschermende bedekking. Mijn aangetroffen rupsen zijn dus gestoord in hun winterslaap. Wat een vreemde plek heeft de wilgenstippelmot uitgekozen. Je verwacht de eitjes op een wilg.

Boomhommels in nestkast.

Deksel verwijderd.

Bodem nestkastje.

Winterrust

Om de rupsen niet verder te verstoren, heb ik het dakje weer op het nestkastje geplaatst. Het schoonmaken ervan komt in het voorjaar. Dan komen de rupsen tevoorschijn. De “nestkastrupsen” moeten wat meer moeite doen om aan voedsel te komen. Normaal gesproken gaan de rupsen naar de pas uitgekomen blaadjes waarop de eitjes zijn afgezet. Ze vreten hier gangen in, mineren genoemd. Daarna gaan ze aan de buitenkant van de bladeren eten. De jonge rupsen maken dichte spinsels waar later de verpopping plaatsvindt. En dan is de cyclus weer rond en vliegen de motten rond.

Als je goed om je heen kijkt, is er in de eigen tuin van alles te zien, zelfs de inhoud van een nestkastje kan je verrassen. Het blijft verwonderlijk die natuur.

Tekst en foto's: Femke van den Berg

Larve wilgenstippelmot.

UIT GELICHT IVN-excursies Zuid-Kennemerland

LET OP Alle activiteiten zijn onder voorbehoud.

Voor actuele data, tijdstippen, informatie en andere activiteiten zie:

<https://www.ivn.nl/afdeling/zuid-kennemerland/activiteiten>

Rondje Oosterplas in november

Tijdens deze excursie, georganiseerd door NP Zuid-Kennemerland, geniet je van het duinlandschap. Hoe is het ontstaan en welke veranderingen hebben plaatsgevonden? Er wordt aandacht aan paddenstoelen besteed. Vanaf uitzichtpunt Starrenberg heb je mooi zicht op de binnenrandduin en het strand.

Aanmelden verplicht via www.np-zuidkennemerland.nl

Vertrek: Parkeerplaats Bleek & Berg Bloemendaal, ingang NP Zuid-Kennemerland.

Noord-Hollandse Natuurdag door Landschap Noord-Holland

Eén keer in de twee jaar is er een Noord-Hollandse Natuurdag en alle Noord-Hollandse natuurliefhebbers zijn op zaterdag 23 november van 9.15 tot 16.00 uur van harte welkom. Vrijwilligers én professionals. Diverse sprekers praten je bij over actuele ontwikkelingen en lopende onderzoeken over een groot aantal natuuronderwerpen rond het thema biodiversiteit. Aanmelden is noodzakelijk. Zie

<https://www.vrijwilliggroen.nl/13483/natuurcursussen/noordhollandse-natuurdag>

Andere IVN-afdeling Winter in het Purmerbos

De IVN-gidsen nemen je mee tijdens een informatieve ontdekkingsstocht over deels onverharde paden. Zijn de bomen en struiken te herkennen zonder blad? Welke staan al in bloei? De vogels in het Purmerbos komen ook aan bod. Neem daarom ook een verrekijker mee. Trek waterdichte hoge wandelschoenen of laarzen aan. Voor kinderen is een leuke speurtocht gemaakt. Geschikt vanaf 8 jaar.

Locatie: Parkeerplaats de Es, Westerweg thv nummer 12, Purmerend.

Datum en tijdstip: 8 december 10:00 – 12:00

Kerst- en wintergroenexcursie landgoed Velserbeek

Deze excursie staat in het teken van een aloude fascinatie: de kerstboom en ander wintergroen in de periode van de 'donkere dagen'. Waarop is deze fascinatie gebaseerd? Ook is er veel aandacht voor de historische en landschappelijke kenmerken van de oude duinen ter plaatse. De natuurgidsen van het IVN nemen je mee op zoek naar de inheemse wintergroene bomen met een link naar zowel de Germaanse als de christelijke achtergrond van het kerstfeest. Daarbij zal de kerstboom niet ontbreken!

Informatie: Eric van Bakel, ericvanbakel@hetnet.nl

Vertrek: Theeschenkerij Velserbeek, Velserbeek 3, Velsen-Zuid

Nieuwjaarswerkdag Kennemerstrand

Deze werkdag organiseert IVN Zuid-Kennemerland samen met Vrienden van het Kennemerstrand. Steek de handen uit de mouwen en ga riet en duindoorns maaien en harken. Het Kennemerstrand is het enige gebied tussen Texel en Voorne met jonge duinvorming. Er komt hier bijzondere flora en fauna voor. Kom lekker uitwaaien en ga aan de slag na de feestdagen!

Aanmelden verplicht bij Marc van Schie marcmargriet@hetnet.nl 06-22575748

Locatie: IJmuiden strand, Kennemerboulevard 540, IJmuiden.

LET OP! Stinsenplantendag is op zondag 6 april, Niet op tweede paasdag.

